

A barlangi medve (*Ursus spelaeus*, Blumenb.) és a barna medve (*Ursus arctos*, L.)

(Dr. Dezső Béla „Az *Ursus spelaeus*, Blumenb. és *Ursus arctos*, L. csontvázairól, összehasonlító tanulmány“ című művéből. Megjelent az erdélyi muzeum-egylet évkönyveiben.)

Az erdélyi országos muzeum-egylet csontváz-gyűjteményében az *Ursus spelaeus* és *Ursus arctos* csontvázai kiállítva láthatók. E csontvázak tanulmányozására rászántam magamat egyfelől magának a tanulmányozásnak érdekes voltáért, másfelől azért, hogy tanulmányomat, mely e két csontváznak főképen összehasonlításával foglalkozik, közre bocsássam, mint olyan adatot, mely egyrészt hazánknak ezen egyetlen kiállított *Ursus spelaeus* példányára vonatkozik, másrészt hogy ez adat az érdekeltek által felhasználható legyen.

A mi magokat a szóban és tanulmányozásban forgó csontvázpéldányokat illeti, ezekről már tudósítás jelent meg dr. Entz Géza e. ny. r. tanár úrnak a múzeumi állatgyűjtemény 1876. évi gyarapodásáról szóló jelentésének következő sorában:

»Ki kell emelnem azon két medvecsontvázat, melylyel gyűjteményünk (t. i. az erdélyi országos muzeumé) gyarapodott: az egyik egy közönséges *Ursus arctos*, L., a másik egy rég letűnt kor néma tanúja, egy koré, melyben Erdélynek ember által még nem lakott téreit a mammoth-csordák, rhinocerosok s brachydiastematheriumok kalandozták be, — egy *Ursus spelaeus*, Blumenb., barlangi medve, melynek csontjai az ig. választmány megbízásából, egyleti költségen az oncsászái barlangban ásattak ki s gyűjtettek össze, s Klir János segédőr úr ritka ügyességgel állított össze a szerzett csontokból egy csaknem teljesen ép vázat; ezen óriási természetű ősmammoth csontváza oly ritka és nagybecsű, hazánkban egyedüli példány, melyhez hasonló csak kevés nagy gyűjteményben ta-

lálható s a dolog természetéhez képest csontvázgyűjteményünk-
valódi diszét s legbecsesebb darabját képezi. » (Lásd a képeket).

. Tekintetbe véve az *Ursus spelaeus* elterjedési és
más viszonyait, kitűnik ezekből, hogy a mai művelt országok-
ban leginkább el volt terjedve az *Ursus spelaeus*, a barlangi
medve. A medvék saját hazája a hideg és mérsékelt öv és épen
e miatt a Miocaen korban medvét nem találhatni. Csak azután
találjuk ezen vaskos, éjjeli állatokat, melyek nehézkes kinézésök
daczára gyorsan és ügyesen mozognak, és mellső végtagjaikat
jeles módon használják mászásra. A legnagyobb élő medve
»a Griselbär« vagy »Grisly« az angolok barnás medvéje a Mis-
souri felső vidékén, az amerikai Szikláshegység lejtőin nagy
veszélylyel vadásztatik. Kilencz láb*) hosszúságot ér el; míg az
európai barna medve 5½ lábnyira nő meg. A mi *Ursus spelaeu-*
sunk hossza 7½ láb, magassága 3½ láb. Megjegyzendő, hogy a
magasság a felállítástól függ. A stuttgarti természettárban levő
barlangi medveváz 10 láb hosszú és magassága a lapcsonttól
4½ láb. A mi barna medvecsontvázunk hossza 5 láb. De a
nagysági viszonyoktól eltekintve is, a barlangi medvét alig le-
het az élő fajokkal összeállítani, mert a különbségek a fogak
számában, az első és harmadik zápfog alkatában, a homlok-
csont, a halántékcsontról alakjában, a lágyékcsigolyák számában,
a medence nagyságában, a hüvelyk állásában, oly természe-
tűek, hogy azokat lényegesenek és sajátlagosoknak kell tekin-
tenünk. A mint mai napság is e medve legszivesebben barlan-
gokban és sziklahasadékokban tartózkodik, úgy már a Pliocaen
korban a hozzá férhető barlangokat ezen éjjeli rablók lakhelyül
választották. Hosszú időközön keresztül kizárólag barlangokban
laktak, visszautasítva minden más betolakodó állatot. Hosszas
időközön át virágzott nemzetségek; évezrek folytak le, melyek
alatt a barlang a nemzedék sírja és bölcsője volt. Hohlenstein-
ban néhány négyszögöl területen 6 láb mélységben 110 kopo-
nya, 275 alsó állkapocs, 90 atlas, 80 epistropheus, 200 nyakcsi-
golya stb. feküdt, melyek legalább 400 egyénhez tartoztak. Fáj-

*) Ez eredeti méretek akarattal nem változtattak át métermértékre.
Különben mindenütt a méter mérték van használva.

dalom, az oncsászai barlang csonttartalmát ily alapon megbecsülhetni nincs módomban, mivel Klir János úr valószínűleg a rövid idő miatt ilyen viszonyokat számbavételen kívül hagyott. Csak annyit jegyezhetek meg, hogy e helyen is csontok minden életkorú egyénből bőven fordulnak elő. A hohlensteini, valamint az oncsászai csontok közt minden életkorbeli képviselve volt, minden csont a legfinomabb magzatcsontokról egészen a legmagasabb korbeli porczok elcsontosodásáig; minden fog, a tejfogtól a teljesen elhasznált fogcsonkokig, mindkét ivartól, továbbá beteg és megsértett csontok. A csonttöredék oly gyakori vala, hogy eléggé be lehetett látni, hogy a barlangi medvének már azon időben lételeért küzdeni kellett, habár az a rablók paradicsomi ideje volt. A ki a barlangi medvének kétségkívül a bordáit legtöbbször betörte és csontjait szétzúzta, az a ló volt, mely a csontok sokasága után ítélve, a barlangi medvének kedvencz falatja volt. Azonban nem vetette meg a szarvasmarhákat, juhokat és elefántokat, melyeket szétmarczangolt és levágott, s most gyözőik csontjaival együtt az iszapagyagban csendesesen fekszenek. A nagyszerű barlangokat, grótákat, melyek imposans tekintetökkel meglepnek, elkerülte, egy kis zúg, egy biztos szöglet kedvesebb volt előtte, különösen oly barlangok, melyeknek szájdjája épen oly bő volt, hogy egy barlangi medve farolva a bejáratot kitöltötte. Az a szokása a medvéknek, hogy a barlangba farolva hatolnak be és ezáltal a hátukat fedezve tartják, hogy az ellenségnek, mely csaknem minden esetben üldözte, vagy a barlang ellen támadóknak, fogait és lábaikat mutathassák meg, még most is megvan. E miatt csaknem minden medvebarlangban ott, hol a zúg elszűkül, a sziklákon politurozást, fénylést lehet észre venni, azaz bekérgezett fényes réteget észlelhetni, mely az idő folytában az átszorított medvebőrtől tapasztatott a sziklára fel, olyformán körülbelül, mint azok a sziklák fénylenek, melyek valamely vallásos jelentőség miatt a hívők csókjainak lettek kitéve.

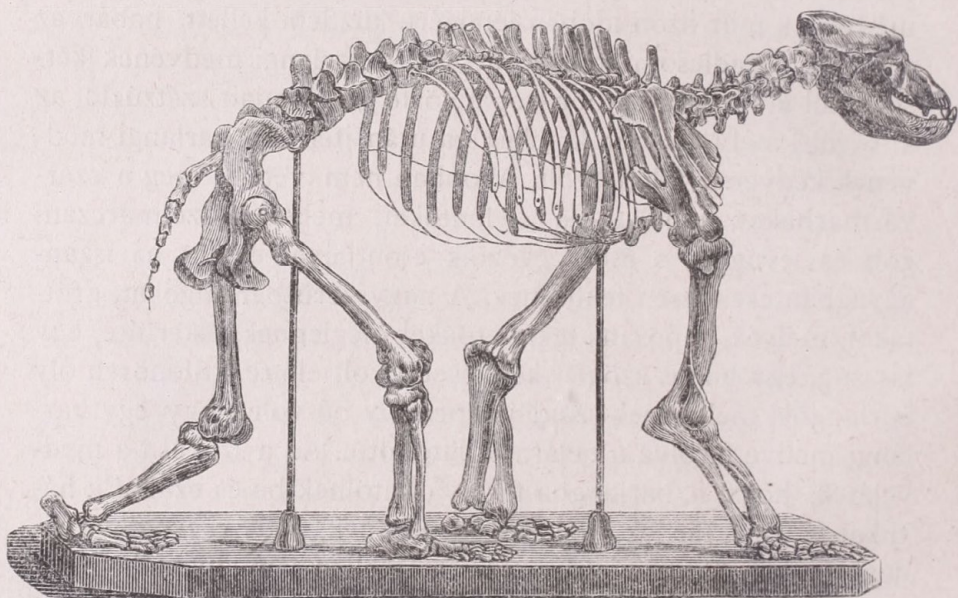
A legismertebb medvebarlangok Francziaországban, Belgiumban, Németországban és hazánkban fordulnak elő, — eltekintve sok mástól.

Hol a vidéken barlangok nincsenek, ott a barlangi medve az agyagba ágyazva fekszik, mint Cannstattban vagy Odessá-

ban s néhol hazánkban. Ezen esetben más állatok nagy társaságában fordulnak elő, barátjaikkal és ellenségeikkel, ilyenek mammuthok, orrszarvuak, marhák, lovak, disznók stb.

Nevezetes, hogy még ekkoráig barlangi medve csontokat sem a dán konyhahulladék-halmokban, sem a svájczai tavi lakásokban, egy szóval semminemű új kőkori maradvánnyal együttesen nem találtak.

A Lartet-féle palaeontologiai korszámítás szerint a legidősebb emlős az említettek közt a barlangi medve, s hogy az ősember már vele együtt és ellene küzdött a létért, bizonyítja

A barlangi medve – *Ursus spelaeus* Bl. — csontváza.

az engisi koponya, melyről nincs miért kétkednünk abban, hogy ez valósággal a barlangi medvével, a mammuttal s más kihalt emlősökkel egykorú emberé lehetett.

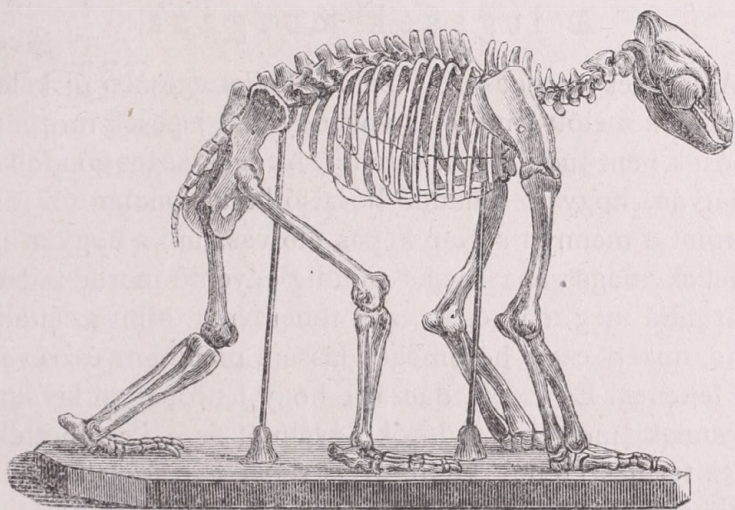
Képeink által feltüntetett csontvázaink általános testméreteit a következő táblázatból láthatni.

	Csontvázhossz.	Csontvázszélesség. (A 12. bordatájón.)	Csontvázmagas. (A 3. hátsigolyatájón.)
<i>Ursus spelaeus</i>	2'149 _m .	0'58 _m .	1'12 _m .
<i>Ursus arctos</i> .	1'665 _m .	0'36 _m .	0'88 _m .

A csontvázmagasság méretésére nagy befolyással van a felállítás; e rovat alatti méretek csak ezen felállításhoz érvényesek.

A Cuvierféle (itt mellőzött) tételekre megjegyezve, hogy azok most is helytállóak azon kivétellel, hogy most általában csak az *Ursus spelaeus* és *Ursus priscus* fajokat különböztetik meg, tanulmányom végeredményét a következőkbe fogalom össze:

1) Az erdélyi országos muzeumegylet birtokában levő medvecsontváz az *Ursus spelaeus*-é, a felebb (azonban ezuttal nem) közlött méretek alapján.

A barna medve — *Ursus arctos* L. — csontváza.

2) Összevetve az *Ursus spelaeus* és *Ursus arctos* nagyságát, az egész test és különösen a végtagok fejlettségében kiemegülő sajátosságokat a hatalmasabb törzsi és végtagi izomzat kedvéért, a fogazatbeli kitüntetett különbségeket, az alsó állkapcsok jellegzetes ívelődését az *Ursus spelaeus*-nál s ugyancsak a homlokcsont eltérő alkatát: a barlangi medvét a barna medve ugyan közeli rokonának tartjuk s elismerjük Vogt azon nyilatkozatát, hogy a barlangi és a közönséges barna medve közt levő minden fokozatos átmenetet ki lehet nyomozni, de már a Camper által is észrevett különbséget számba véve, mely főképpen a barlangi medve azon kis foga hiányában rejlik, mely a közönséges és jeges medvéknél a szemfog után következik, s

még a többi, felebb említett különbségi okokat is tekintetbe véve, mely különbségeket legelőször már Camper Péternél és Mercknél találjuk: felfogásunk szerint az *Ursus spelaeus*, Blumenb. és *Ursus arctos*, L. medvéket egymással szemben két külön fajnak tartjuk.

A mellékelt képekről szükségesnek látom megjegyezni, hogy azok az erdélyi országos muzeumegylet csontvázgyűjteményébeli eredeti után Veress Ferencz úr által készített fényképek után készültek.

A jegesek mozgása.

A jegesek mozgásáról szóló elmélet egészen új keletű. A havasok lakói előtt ismeretes volt ugyan a jegesek mozgása, de a tudósok nem tudtak róla semmit. Az egészséges gondolkodású nép látván, hogy az állandó hó alsó határvonalán túl több hó esik, mint a mennyit a Nap képes elolvasztani s hogy a mellett a hólepek magassága mégis mindig egyenlő marad: nem magyarázhatta meg másképen ezen tűneményt, mint az által, hogy föltette, mikép ezen hőtömegek lassan, majdnem észrevétlenül lefelé lejtjenek. És mégis, daczára hogy Európában kiváló jegesek vannak, melyek a tudósok figyelmét nem kerülhették ki, a jegesek természetének kutatásával senki sem foglalkozott, még kevésbbé tehát azok mozgásával s az avval összekötött tűneménnyel.

Csak a mult században fordult a figyelem először a jegesek felé. Elismerték a jegesek mozgását, de ezen mozgás okadatolásában a vélemények igen elágaztak. Némelyek úgy vélekeltek, hogy a víz megfagyása okozza a mozgást, mert a víz fagyás közben kiterjeszkedik; ezen terjeszkedés természetesen lefelé irányúl s így a jégnek egy része lefelé mozog. Ezen elméletet, melyet e század első felében Charpentier bővebben kifejtett, a benne uralkodó föelvtől, kiterjeszkedési elméletnek nevezik.

Ezen elmélet mellett egy másik is, a lejtési elmélet, keletkezett. Ezen utóbbi szerint a jeges súlya oly nagy, hogy ha a jég legalsó rétegében olvadás áll be, minélfogva a jeges a talaj-